

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

◇ یادداشت سردبیر

سیری در وضعیت موجود تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کشور و چگونگی به‌کارگیری آنها انسان را وامی‌دارد از خود بپرسد که چه دلایل و انگیزه‌هایی سبب شده است که این تجهیزات تهیه و مستقر شود. چه نارساییهایی در نظامهای پیشین مشاهده کرده‌اند و چه تدابیر گوناگونی پیش‌بینی و برآورد شده و چه راهها و گزینه‌های احتمالی به نظر رسیده است، و از میان آن گزینه‌ها طبق چه توجیهی گزینه نهایی و مطلوب، استفاده از رایانه یا هر تکنولوژی دیگری برای مورد یا موارد خاص تلقی شده است. این مراحل و فرایندها تقریباً در مطالعه، تجزیه و تحلیل، و طراحی هر سیستمی کم و بیش جا افتاده و قبول عام یافته است. اما در اغلب مراکز اطلاع‌رسانی کشورمان، با چند پرسش و پاسخ ساده، چند دقیقه صرف وقت و کار با تکنولوژیهای به‌کار گرفته شده، و کشف پیشینه خدماتی و اطلاعاتی هر واحد می‌توان پی برد که تقریباً اغلب قریب به اتفاق مراکز هرگز این مقدمات را نپیموده‌اند. مبنای حضور تکنولوژی نوین اطلاعاتی در اکثر این واحدهای کتابداری و اطلاع‌رسانی ابتدای به نوعی بیماری مسری است که می‌توان آن را "ایدز تکنولوژیکی" نامید.

ایدز تکنولوژیکی از طریق بیشتر منافذ و مسامات سازمانی سرایت می‌کند. از مدیریت سازمان گرفته تا کارکنان و مشاوران، و از میهمانان و بازدید کنندگان تا کارگزاران شرکتها و مبلغان تجهیزات و جز آن. ناقلان ایدز تکنولوژیکی تنها محدود به آدمها نیست؛ گاه جو حاکم-

یا به تعبیر بهتر تحمیل شده- بر جریان اطلاع‌رسانی عامل انتقال ایدز تکنولوژیکی است.

ایدز تکنولوژیکی الزاماً آگاهی نسبت به ابتلا و واگیری را طلب نمی‌کند. می‌توان بدون اطلاع از وجود یا شیوع و پراکندگی ویروس آن نیز گرفتارش شد. شخص فقط زمانی به وجود آن پی می‌برد که به آن مبتلا شده باشد.

احتمال نقل و انتقال ایدز تکنولوژیکی در ارگانیزمهای مشابه - به دلیل شباهت ژنهای

سازمانی! - بیشتر است. فی‌المثل، هر گاه یک کتابخانه پزشکی مبتلا باشد احتمال آنکه کتابخانه پزشکی دیگری گرفتار شود بیشتر است تا کتابخانه مثلاً حوزه هنر یا یک کتابخانه عمومی.

ایدهز تکنولوژیکی فقط قابل پیشگیری است و پس از ابتلا نمی‌توان آن را درمان کرد. تنها راه علاج، قطع حیات سازمانی واحد مربوط یا محبوس کردن تجهیزات ناقل، و گاه به مزایده گذاشتن آنها از طریق مطبوعات است تا ارگانیزم دیگری غافلانه و بی‌روس آن را به حریم سازمانی خود راه دهد.

ایدهز تکنولوژیکی فعالیت‌های عادی دوران سلامت ارگانیزم مبتلا را مختل و عناصر فعال سازمان را منفعل می‌کند، به عناصر مزاحم میدان می‌دهد، و روند عادی و معمول کارها را به کندی می‌کشد. آنچه در دوران ابتلا روی می‌دهد بیشتر تقلید از دوران سلامت است، اما هرگز جایگزین آن نیست.

از عوارض ابتلاء به ایدهز تکنولوژیکی مجذوب شدن به ظرف غذا و غافل ماندن از مظروف است. آرایه‌ها چنان گوناگون و فریبنده می‌نماید که طعم غذا از یاد می‌رود. اشتها بیشتر به تصاویر گل و بوته ظرف غذا میل می‌کند.

ایدهز تکنولوژیکی پستانک اطلاعاتی است. مکیدن آن به مرور عادت می‌شود و ارگانیزم معتاد رفته رفته گرسنگی را از یاد می‌برد و شیر فرج بر پستانک می‌شود.

فضای حاوی ویروس ایدهز تکنولوژیکی سبب می‌شود که بازدیدکنندگان تنها نسبت به نفس تکنولوژی اطلاعاتی شرطی شوند و شبیه حیوان وفادار پاولوف در بازدید از آن آب دهانشان سرریز کند. حساسیت نسبت به آنچه تکنولوژی قرار است عرضه کند اندک اندک از میان می‌رود.

ایدهز تکنولوژیکی نخست سلولهای مغز ارگانیزم را مورد حمله قرار می‌دهد، قدرت تفکر خلاق را می‌گیرد، میزان انفعال و پذیرندگی بی‌قید و شرط را افزایش می‌دهد، و توانایی چون و چرا کردن را به حداقل می‌رساند. ویروسهای مهاجم فعال مایشاه می‌شوند. رعب از عناصر و عواقب موهوم توان هرگونه واکنشی را سلب می‌کند.

آنچه ما در حوزه اطلاع‌رسانی گرفتار آنیم بیشتر ایدهز تکنولوژیکی است؛ و فرق است میان ابتلاء به ایدهز تکنولوژیکی و به کارگیری آگاهانه تکنولوژی اطلاعاتی. به کارگیری آگاهانه تکنولوژی اطلاعاتی یعنی مطالعه وضع موجود، کشف نارساییهای ناشی از عملکرد فعلی، یافتن راههای محتمل برای رفع نارساییها، و سرانجام دفاع از تکنولوژی خاص به عنوان مطلوبترین تدبیر با توجه به کلیه متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، برنامه‌های

توسعه‌ای، بافت جمعیتی (وضع تحصیلات، تخصصها، مشاغل، و...)، و ساختارهای سازمانی. بنابراین، تکنولوژی اطلاعاتی فی‌نفسه نه مضموم است و نه مطلوب. شیوه برخورد با آن است که تعیین می‌کند ما بدان مبتلا شده‌ایم یا آن را به خدمت اهداف خود گرفته‌ایم.

عباس حُزّی